

Bu makale benzerlik taramasına tabi tutulmuştur.

Araştırma Makalesi/ Research Article

BEYLİKLER DÖNEMİNDE TRAJİK BİR EVLİLİK ÜZERİNE MİKRO TARİH ÇALIŞMASI: AYDINOĞLU CÜNEYD BEY'İN KIZININ EVLİLİĞİ

Prof. Dr. Ramazan Altınay* Yusuf Çenesiz**

Öz

İnsanlık tarihinde imparatorlukların, devletlerin ya da beyliklerin, evlilikler yoluyla müttefik olmak, siyasî yakınlaşma sağlamak, savaşlara son vermek vb. gibi siyasî emeller gerçekleştirdiklerine şahit olmaktadır. Ancak gerçekleştirilen bazı evlilikler tarafların arasında ihtiras ve husumet duygularına ve nihayetinde savaşlara dahi sebep olmuştur. Batı Anadolu Beylikleri döneminde de ihtiras, husumet ve savaşlara yol açan ve bu sebeple araştırılmaya değer gördüğümüz bir evlilik örneğine rastlamaktayız. Bu çalışmada Aydınolu Cüneyd Bey, Kızı, Osmanlı beylerbeyi Bayezid Paşa, kardeşi Hamza Bey ve Cüneyd Bey'in azatlı kölesi Abdullah gibi aktörler ve figüranlar etrafında şekillenen bir evlilik olayı ile sağlanmaya çalışılan nüfuz, statü ve ittifakın nasıl tersine dönüp/döndürülüp husumete ve sonrasında bir hanedan ailesinin yok olmasına yol açan kanlı ve trajik olaylara sebebiyet verdiğini inceleme konusu yapacağız. Çalışmamız, Aydınolu Cüneyd Bey dönemine ait bir mikro tarih çalışması kapsamındadır.

Anahtar Kelimeler: Aydınolu Beyliği, Evlilik, Cüneyd Bey, Bayezid Paşa, Trajedi.

A MICRO HISTORY STUDY ABOUT TRAGICAL MARRIAGE IN THE PERIOD OF PRINCIPALITIES: THE MARRIAGE OF AYDINOĞLU CÜNEYD BEY'S DAUGHTER

Abstract

We have witnessed that empires, states and principalities achieve political goals such as alliances, political reconciliation, and ending wars, by marriages for throughout the history of humanity. Some marriages have led to feelings such as passion, animosity and eventually even wars, between the parties. We come across the example of marriage that led to passion, enmity and wars and that we consider worth investigating for this reason in the period of Western Anatolian principalities too. In this study, how the influence, status and alliance, which is tried to be achieved through a marriage event shaped around actors and figurants such as Aydınolu Cuneyd Bey and his daughter, Bayezid Pasha who was Ottoman governor, his brother Hamza Bey and Cuneyd Bey's freed slave Abdullah, are reversed/turned and turned into hostility and then a conflict.

Key Words: Aydınolu Principality, Marriage, Cuneyd Bey, Bayezid Pasha, Tragedy

* Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ramazan.altinay@usak.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1793-243X

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Bölümü, yusuf.cenesiz.09@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-2241-3004

Giriş

Tarih boyunca siyasî, ekonomik ve sosyal amaçlar uğruna çeşitli evlilikler yapılmıştır. Bu evliliklerden barış, ittifak, nüfuz vb. siyasî çıkarlar elde edilmek istenmiştir. Ancak tarihî süreç incelendiğinde her evliliğin istenilen şekilde barış, ittifak, nüfuz vb. siyasî faydalar sağlamadığı, tam aksine savaşların ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmüştür. Homeros'un İlyada Destanında Sparta Kralı Menelos'un karısı Helen'in Truvalı Prens Paris ile kaçması sonucunda çıkan Truva Savaşı ve yıkımının epik anlatısında ihtirasın ve husumetin sonuçlarını görebiliriz¹ Bir gerçekleşemeyen evlilik örneğimiz de Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın (1155-1192) başından geçmiştir. II. Kılıç Arslan iktidarının ilk yıllarında kardeşlerine karşı taht mücadelesi vermiştir. Sultan'ın iktidarının ilk yıllarında ortanca kardeşi Dolat (Devlet) bertaraf edilmiştir. Dolat'ın bertaraf edilmesinden sonra II. Kılıç Arslan kardeşi Şahinşâh'a ile mücadelesinin yanında Bizans İmparatorluğu, Danişmendli Yağı-basan ve Musul Atabeyi Nureddin Mahmud ile de mücadele içerisine girmiştir. II. Kılıç Arslan iktidarının ilk yıllarındaki Erzurum hükümdarı İzzeddin Saltuk'un kızı ile nikahlanmıştır. II. Kılıç Arslan yeni nikâhlandığı eşini yanına getirmek için bir gelin alayı göndermiştir. Ancak Danişmendli Yağı-basan Konya'ya doğru hareket eden gelin alayını basmış ve Sultan'ın nikâhlı eşini kaçırmıştır. Yağı-basan Sultan II. Kılıç Arslan'ın eşini tekrar evlendirebilmek için zor kullanarak onu İslam dininden döndürmüştür. Yağı-basan'ın baskısı ile dinden dönme işi gerçekleştikten sonra II. Kılıç Arslan'ın eşini yeğeni Zunnûn (Zü'n-nûn) ile evlendirmiştir. Bu olayın üzerine II. Kılıç Arslan Yağı-basan'ın üzerine yürümüştür. Bizans İmparatorluğu'ndan takviye kuvvet alan Yağı-basan Sultan ile giriştiği bu muharebeden galip ayrılmıştır. II. Kılıç Arslan bunun üzerine Bizans İmparatoru'nun yanına İstanbul'a gitmeye karar vermiştir.² Sultan II. Kılıç Arslan Bizans İmparatoru ile anlaşmaya vardıktan sonra ülkesine dönmüştür. Sultan gücünü toplayarak tekrar Danişmendli Yağı-basan'ın üzerine yürümüştür. Ancak Sultan bu seferinde Sivas, Kayseri, Zamantı, Ankara ve Çankırı'yı ele geçirmeyi başarsa da nikahlı eşini geri alamamıştır.³ Yine aynı şekilde husumete yol açmış olan diğer bir evlilik örneği olarak Cengiz Han'ın babası Yesügey Bahadır'ın, Merkit'li Yeke-Çiledü'nün karısı Hö'e-lün'ü kaçırması ve onunla evlenmesi karşımıza çıkmaktadır. Merkitliler, Yesügey Bahadır'ın kendi oymaklarından birisinin eşini kaçırması üzerine Yesügey Bahadır'a ve onun oymağına karşı husumet gütmeye başlamışlardır. Yesügey Bahadır'ın bu evliliğinden dünyaya gelen oğlu Cengiz Han'ın eşi Börte de bir Merkitli tarafından kaçırılmıştır. Cengiz Han'ın eşi Börte'nin Merkitliler tarafından kaçırılmasında bahsi geçen eski husumet aktif rol oynamıştır.⁴ Husumete ve ihtirasa yol açmış olan bir diğer durum ise İngiltere Kralı VIII. Henry Tudor'un (1509-1547) 1527'de yeniden evlenebilmek için mevcut evliliğini sona erdirmek istemesidir. Bunun için VIII. Henry, Papa'nın yardımına başvurmuştur. Ancak onaylamasını istediği bu boşanma talebi Papa tarafından reddedilmiştir. Papa'nın bu talebi reddetmesinin sebebi; VIII. Henry Tudor'un boşanmak istediği Kraliçe'nin Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Karl'ın teyzesi ve İspanyol prensesi olmasıdır. Bunun üzerine VIII. Henry kendisini İngiltere kilisesinin başı ilan ederek İngiltere Kilisesi'ni Roma Katolik Kilisesi'nden ayırmıştır. VIII. Henry dönemi ve onu takip eden dönemde İngiltere'de bu olayla birlikte birtakım dinî karışıklıklar meydana gelmiş ve bu karışıklıklar sosyal sorunlara dönüşmüştür.⁵ Bu birkaç örnekte de görüldüğü üzere insanlık tarihi boyunca evlilikler, olumlu sonuçlar doğurduğu kadar husumet, ihtiras ve savaş benzeri olumsuz sonuçlara da yol açabilmiştir. Bu şekilde sorunlu bir evlilik teşebbüsü Batı Anadolu Beylikleri

¹ Caroline Alexander, *Akhilleus'u Öldüren Savaş İlyada'nın Gerçek Hikayesi*, İstanbul 2014, s. 31.

² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2016, s. 223-227.

³ Seval Orhan Dündar, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Evlilik*, İstanbul 2021, s. 52.

⁴ Habibe Ceren Dagdeviren, "Hö'e-lün'ün Soy: Cengiz Han", *Başlangıçtan Günümüze Türk Tarihinde Kadın*, Hasan Doğan (ed.), Ankara 2021, s. 19.

⁵ J.M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, İstanbul 2015., s. 318-320.

Dönemi'nde gündeme gelmiştir. Bu mikro tarih çalışmasına Aydınoğlu Cüneyd Bey'in kızı ile azatlı kölesi Abdullah'ın evliliği etrafında gelişen trajik olaylar konu edilmiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ile birlikte Anadolu'nun pek çok yerinde devlete bağlı beyler siyasi olarak Türkiye Selçuklu merkezinden bağımsız hareket etmeye başlamışlardır. Bağımsız hareket eden beylerden olan Sasa Bey ve Aydınoğlu Mehmed Bey (1308-1334) birlikte hareket etmişlerdir. İkilinin arası zamanla açılmış ve Sasa Bey Mehmed Bey tarafından ortadan kaldırılmıştır. Sasa Bey'in ortadan kalkması ile birlikte Aydınoğlu Mehmed Bey Aydınoğlu Beyliği'ni (1308-1425-26) kurmuştur.⁶ Aydınoğlu Beyliği'nin tarih sahnesinde en aktif olduğu dönem, Aydınoğlu Umur Bey'in (1334-1348) dönemi olmuştur.⁷ 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur Han (1370-1405), Aydınoğlu Beyliği'ni Aydınoğlu II. Umur Bey ve kardeşi Musa Bey'e vermiştir. II. Umur Bey ile Aydınoğlu Cüneyd Bey arasında Ulubeylik mücadelesi başlamıştır. Cüneyd Bey, Yıldırım Bayezid'in (1389-1403) şehzadelerinden Süleyman Çelebi'nin desteği ile II. Umur Bey'e karşı giriştiği Ulubeylik mücadelesini kazanmıştır. Bu mücadele esnasında Musa Bey, Cüneyd Bey tarafından ortadan kaldırılmıştır. 1405-1406 tarihlerinde Cüneyd Bey Aydınoğlu Beyliği'nin başına geçtikten sonra Süleyman Çelebi ile arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucu, Karamanoğlu ve Germiyan beylerinden destek istemiştir. Karamanoğlu ve Germiyan beylerinden umduğu desteği almıştır. Fakat Cüneyd Bey, Karamanoğlu ve Germiyan beyleriyle de anlaşmazlığa düşünce tekrar Süleyman Çelebi ile siyasi yakınlaşma içine girmiştir. Bundan sonra Süleyman Çelebi, Cüneyd Bey'i Aydınoğlu Belliğinden alarak Ohri'ye vali olarak atamıştır.⁸ Makalemizin asıl konusu olan Cüneyd Bey'in kızının evliliği de bu olaylardan sonra gündeme gelmiştir. Ancak biz, evlilik teşebbüsü ve takip eden olayları anlatmaya kısa bir ara verip önce bu olayın kahramanlarını kısaca tanıyalım.

1. Bir Evlilik Etrafında Gelişen Trajik Olayların Aktörleri ve Figüranları

Aydınoğlu Beyliği'nin 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur Han tarafından tekrar canlandırılmasından itibaren Osmanlı ile ilişkilerini şekillendiren Aydınoğlu Cüneyd Bey'in kızının evliliği gündeme gelmiştir. Evlilik olayının ayrıntılarına geçmeden önce Osmanlı beylerbeyi olan Bayezid Paşa'nın, Aydınoğlu Cüneyd Bey'in kızı ile evlenme isteği ve her nedense buna oldukça sınırlanan Cüneyd Bey'in kızını azatlı kölesi Abdullah ile evlendirmesi neticesinde, incinen gururların ateşiyle gelişen olayların ve yol açtığı sorunların aktör ve figüranlarını tanıtmaya Cüneyd Bey'le başlayalım.

1.1. Cüneyd Bey

Aydınoğlu Cüneyd Bey, Aydınoğlu Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in oğlu İbrahim Bey'in soyundan gelmektedir.⁹ Dukas, Aydınoğlu Cüneyd Bey'i yiğit, harp işinde mahir, işlerini son derecede ihtimam ve dikkatle yapan bir kişi olarak anlatmıştır. Ayrıca Dukas, Cüneyd Bey'in hilekâr (muhtemelen oyuncu, oyun kurucu) olduğunu da söylemiştir.¹⁰ Cüneyd Bey, Batı Anadolu'daki diğer beyler arasında sevilen ve saygı gören bir bey olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun bu yönüne örnek teşkil eden bir durum ise Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi üzerine geldiğinde Anadolu'nun büyük siyasi güçlerinden Germiyan Beyliği ve Karamanoğlu Beyliği'ni kendi tarafına çekebilmesidir.¹¹ Aşıkpaşazâde, II. Murad (1421-1444, 1446-1451)

⁶ K. Ramazan Haykıran, *Aydınoğulları Tarihi Üzerine Yazılar*, İstanbul 2019, s. 6-7.

⁷ Erdoğan Merçil, "Aydınoğulları", *TDVİA*, c. 4, İstanbul 1991, s. 239-241.

⁸ Feridun Emecen, "Cüneyd Bey", *TDVİA*, c. 8, İstanbul 1993, s. 122.

⁹ Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968, s. 68-78.

¹⁰ Dukas, *İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği*, çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul 2020, s. 66-70.

¹¹ Dukas, *a.g.e.*, s. 68-70.

ve (Düzme) Mustafa'nın taht mücadelesine tuttuğu dönemde Mustafa'yı destekleyen Rumeli beylerinin Cüneyd Bey'in etkisi ile Mustafa'yı desteklediklerini aktarmıştır.¹²

1.2. Bayezid Paşa

Dukas, Bayezid Paşa'nın Arnavut asıllı bir devşirme olarak Osmanlı sarayında yetiştiğini söylemektedir.¹³ Bunun yanında Bayezid Paşa'nın Amasyalı ve babasının adının Yahşi olduğu yönünde görüş de vardır. Bayezid Paşa sert bir mizaç, tedbirli ve otoriter bir figür olarak gösterilmektedir.¹⁴ Bayezid Paşa, Yıldırım Bayezid zamanında askeri bazı görevlerde bulunmuş daha sonra Çelebi Mehmed'in (1413-1421) Amasya sancak beyliği sırasında maiyetinde yer almıştır. Bayezid Paşa Osmanlı'nın Fetret Devri'nde ve sonrasında Çelebi Mehmed'in yanında kalmıştır. Bu sebeple Çelebi Mehmed, Bayezid Paşa'yı 1413'te Rumeli beylerbeyi ve veziriâzam olarak atamıştır. Bayezid Paşa, Çelebi Mehmed'in ölümünden sonra II. Murad döneminde de bu makamını koruyabilmiştir.¹⁵ II. Murad'ın Bursa'da tahta çıkmasından sonra taht mücadelesi için karşısına Mustafa ve Cüneyd Bey çıkmıştır. II. Murad, Rumeli'ndeki beyleri yanına çekmeye çalışan Mustafa'yı engellemek için Rumeli beylerbeyi ve veziriâzama Bayezid Paşa'yı göndermiştir. Bayezid Paşa'nın Rumeli'ye Mustafa'ya karşı gönderilmesinde onunla geçinemeyen Osmanlı devlet adamlarının payı olduğu söylenmektedir.¹⁶

1.3. Abdullah

Abdullah, Aydınoğlu Cüneyd Bey'in kölesidir. Abdullah, Arnavut kökenli, satın alınmış ve sonradan Müslüman olmuş bir kimsedir. Cüneyd Bey, Abdullah'ı sonradan azat etmiş ve Bayezid Paşa'nın kendisine istediği kızını, beklenmedik bir anı kararlarla onunla evlendirmiştir. Abdullah, Cüneyd Bey'in kızı ile evlendikten sonra Nif (Kemalpaşa) Kalesi'nin komutanı olarak atanmıştır. Aydınoğlu Beyliği ile Osmanlı Devleti'nin arasında çıkan savaşta Bayezid Paşa'nın eline düşmüş ve hadım edilmiştir.¹⁷

1.4. Hamza Bey

Bayezid Paşa'nın kardeşi olan Hamza Bey ağabeyinin vezirliği sırasında Osmanlı'nın deniz beylerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1417'de Venedik donanmasının Çanakkale Boğazı'na girerek Lapseki'yi topa tuttuklarında Hamza Bey on bin veya daha fazla askeriyle birlikte Venediklilere karşı karada savunma yapmıştır.¹⁸ Bayezid Paşa ile Cüneyd Bey'in arasındaki husumet kanlı bir hale geldikten sonra Hamza Bey de bu husumete dâhil olmuş ve bu husumeti kanlı bir şekilde bitirmiştir.¹⁹ Hamza Bey daha sonra İstanbul'un fethi sırasında da görev yapmıştır. Hamza Bey, Baltaoğlu Süleyman Bey'in yerine donanma komutanlığına getirilmiştir.²⁰

2. Bir Evlilik, İki Düşman, Acı Sonun Başlangıcı: Aydınoğlu Cüneyd Bey ve Bayezid Paşa Arasındaki Husumetin Ateşlediği Felâketler Silsilesi

Aydınoğlu Cüneyd Bey'in Ohri valisi olduğu dönemde Süleyman Çelebi ile kardeşi Musa Çelebi arasındaki taht mücadelesi devam etmiştir. İki kardeş arasındaki taht mücadelesinin nihayetinde Süleyman Çelebi ortadan kaldırılmış ve onun hâkim olduğu topraklara Musa Çelebi

¹² Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, haz. Hüseyin N. Atsız, İstanbul 2020, s. 100-101.

¹³ Dukas, *a.g.e.*, s. 80-81.

¹⁴ Aydın Taneri, "Bayezid Paşa", *TDVİA*, c. 5, İstanbul 1992, s. 242-243.

¹⁵ Taneri, *a.g.m.*, s. 243.

¹⁶ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s. 99.

¹⁷ Dukas, *a.g.e.*, s. 80-81.

¹⁸ Taneri, *a.g.m.*, s. 243.

¹⁹ Dukas, *a.g.e.*, s. 137.

²⁰ Taneri, *a.g.m.*, s. 243.

hükmetmeye başlamıştır. Musa Çelebi Rumeli’de iktidara geçtikten sonra Anadolu’daki kardeşi Çelebi Mehmed, Musa Çelebi’ye karşı harekete geçmiştir. İki kardeş arasında süregelen bu mücadelenin neticesinde Çelebi Mehmed, kardeşini ortadan kaldırarak tek başına Osmanlı’nın idaresini ele geçirmiştir. Musa Çelebi ve Çelebi Mehmed arasındaki mücadele devam ederken Aydınoğlu Cüneyd Bey de Aydınoğlu Beyliği’ni idaresine almıştır.²¹

Çelebi Mehmed, kardeşi Musa Çelebi’yi yenerek Osmanlı tahtını ele geçirdikten sonra kendisine yakın olan Bayezid Paşa’yı vezîr-i âzamlık ve Rumeli beylerbeyliği makamlarına tayin etmiştir.²² Çelebi Mehmed, Rumeli’de devlet işlerini yoluna koyarken Bayezid Paşa da Aydınoğlu Cüneyd Bey’e bir elçi göndermiştir. Bu elçi, Cüneyd Bey’e Bayezid Paşa’nın isteklerini bildirmiştir. Bayezid Paşa, Cüneyd Bey’e Aydınoğlu Beyliği’nin hâkimi olmak ve Osmanlılar tarafından rahatsız edilmemek istiyorsa kızını kendisiyle evlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu evliliğin gerçekleşmesi durumunda Bayezid Paşa’nın Aydınoğlu Cüneyd Bey’in damadı olmasıyla, Cüneyd Bey’in beyliğini sorunsuz bir şekilde sürdürebileceğini ifade eden bir teklifte bulunmuştur. Bu oldubittiye ya da dayatmaya oldukça sinirlendiği anlaşılan (belki kaynaklara yansımaya başka sebepleri de olabilir) Cüneyd Bey, azamet ve gururunu göstermek için sahip olduğu kölelerinden Abdullah’ı çağırarak hangi millettendir ve dinden olduğunu sormuştur. Abdullah, bu soruya yanıt olarak Arnavut olduğunu ve sonradan Müslüman olduğunu dile getirmiştir. Cüneyd Bey, elçinin ve huzurunda bulunanların önünde Abdullah’ı azad etmiş ve Bayezid Paşa’nın kendisine istediği kızı ile evlendirmiştir. Cüneyd Bey, kızını Abdullah ile evlendirdikten sonra elçiye hitaben “Efendin Bayezid’e söyle, kendisi gibi Arnavut kökenli ve para ile satın alınmış bir damat aldım, üstelik Abdullah, Bayezid Paşa’dan daha genç ve daha akıllıdır(!)” demiştir. Cüneyd Bey’in kızını Bayezid Paşa ile evlendirmek istemeyişinin kaynaklara yansımadağı için bilemediğimiz başka siyasî, şahsi kadim bir düşmanlık gibi bir nedeni var mıdır? Bu konuda söyleyebileceğimiz şeyler spekülasyondan öteye geçmez. Ancak Cüneyd Bey’in yukarıdaki ifadesinde dikkat çeken hususlara değinmek gerekirse Cüneyd Bey, Abdullah’ın Bayezid Paşa’dan daha genç olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla Cüneyd Bey’in kızının Bayezid Paşa ile evlenmesine karşı olmasında bu durum da bir sorun teşkil etmiş görünüyor. Gerçek sebep ne olursa olsun, biz yine kaynaklarda yer aldığı kadarıyla yaşananlara dönersek elçi, Bayezid Paşa’nın yanına döndüğünde Aydınoğlu Cüneyd Bey’in huzurunda geçen olayları bir bir aktarmıştır. Cüneyd Bey’in huzurunda yaşananları öğrenen Bayezid Paşa, onun takındığı bu tavrı kendisine karşı bir hakaret olarak algılamış görünüyor.

Öyle ki Bayezid Paşa bu olaydan sonra Cüneyd Bey ile Abdullah’a karşı husumet beslemeye ve onlardan intikam almak için muhtemelen fırsat kollamaya başlamıştır.²³ Bayezid Paşa’nın aradığı fırsat Çelebi Mehmed’in, Edirne’de çevre ülkelerden gelen elçileri kabul edip Rumeli’de düzeni sağladıktan sonra kendisine karşı hareket eden beyleri dize getirmek için Anadolu’ya geçmeye karar vermesiyle karşısına çıkmıştır. Çelebi Mehmed’in üzerine yürüdüğü beyler arasında Aydınoğlu Cüneyd Bey de bulunmaktadır.²⁴ Çelebi Mehmed’in ordusunun başında bulunan ve en kudretli devlet adamı olan Bayezid Paşa, Cüneyd Bey’in damadı Abdullah’ı, Nif civarında ele geçirmiştir. Bayezid Paşa, kendisine eş olarak istediği Aydınoğlu Cüneyd Bey’in kızı ile evlenen Abdullah’ı hadım ettirmiştir.²⁵ Osmanlı ordusu karşısında yenilgiye uğrayan ve teslim olan Cüneyd Bey, Çelebi Mehmed tarafından Niğbolu sancak beyliği görevine getirilmiştir (1414-1415).²⁶ Maalesef bu olayda figüran konumunda

²¹ Dukas, *a.g.e.*, s. 70-76.

²² Aydın Taneri, *a.g.m.*, s. 243.

²³ Dukas, *a.g.e.*, s. 80-81.

²⁴ Halil İnalçık, “Mehmed I”, *TDVİA*, c. 28, Ankara 2003, s. 392.

²⁵ Dukas, *a.g.e.*, s. 80-81.

²⁶ Emecen, *a.g.m.*, s. 122.

bulunan Abdullah, güçlü aktörlerin onur, gurur, kin ve intikamlarının arasında kalmış ve “erkekliğini” kaybetmiştir. Bayezid Paşa, Abdullah’ı hadım ettirerek bu hareketiyle, Cüneyd Bey’in kendisine karşı yaptığını düşündüğü hakarete bir cevap vermek istemiş olabilir. Ancak Abdullah’ın hadım edilmesi ile birlikte Cüneyd Bey ile Bayezid Paşa’nın arasındaki husumet rövanşist bir hal almış ve derinleşmiştir.

1415’e gelindiğinde Timurlu Şahruh (1405-1447) tarafından serbest bırakılan Çelebi Mehmed’in kardeşi Mustafa, Anadolu’ya gelmiştir. Mustafa, önce Trabzon daha sonra Rumeli’ye, Rumeli’den sonra da Eflak’a geçmiştir. Dukas’a göre Çelebi Mehmed, kardeşi Mustafa’nın Eflak’a geçtiğini haber alınca Aydınolu Cüneyd Bey’i öldürmesi için iki kişiyi görevlendirmiştir. Talihi yaver giden Cüneyd Bey, kendisini öldürmek için görevlendirilen kişiler Niğbolu’ya ulaşmadan iki gün önce Mustafa’nın safına katılmıştır.²⁷ Mustafa ve Cüneyd Bey taht kavgasında kendilerine yeterli destek bulamayınca Çelebi Mehmed’e yenilerek Selanik’te hâkim unsur olan Bizans İmparatorluğu’na sığınmışlardır. Çelebi Mehmed, Bizans İmparatoru’ndan Mustafa ve Aydınolu Cüneyd Bey’i teslim etmesini istemiştir. Bizans İmparatoru, Çelebi Mehmed’in bu isteğini reddetmiştir. Ancak Bizans İmparatoru ve Çelebi Mehmed, Mustafa ve Cüneyd Bey’in hapis tutulması konusunda anlaşmıştır.²⁸

Çelebi Mehmed, 1421’de Edirne’de vefat etmiştir. Padişahın ölümü üzerine devlet erkânı Bizans İmparatorluğu’nun elinde bulunan Mustafa’nın isyanından korktukları için Çelebi Mehmed’in öldüğünü saklamışlardır. Bunun üzerine devlet erkânı yeniçerileri Anadolu’ya geçirmiş ve II. Murad da Bursa’ya gelerek tahta çıkmıştır (1421). II. Murad’ın yeni tahta çıkması sebebiyle bu dönemde deneyimli devlet adamı Bayezid Paşa da devlet işlerini idare etmek ile meşgul olmuştur. Bayezid Paşa, Bizans İmparatoru’nun elçisi ile görüşmüş ve Çelebi Mehmed’in çocuklarının İmparator’a teslim edilmeyeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Bizans İmparatoru, Limni Adası’nda sürgünde bulunan Çelebi Mehmed’in kardeşi Mustafa ve Aydınolu Cüneyd Bey’i serbest bırakmıştır. Mustafa ve Cüneyd Bey, Bizans İmparatoru’nun verdiği on parça gemi, bir miktar asker ve Bizanslı kumandan Dimitrios Leontarios ile birlikte Gelibolu önlerine çıkmışlardır.²⁹ Bizans İmparatoru’nun bu yardımına karşılık Mustafa ve Cüneyd Bey, Osmanlı’dan aldıkları topraklardan bazılarını Bizans İmparatorluğu’na bırakmak için anlaşmışlardır. Gelibolu halkı, Mustafa’yı iyi karşılamış ancak Gelibolu Hisar’ı teslim olmamıştır. Mustafa bu hisarı kuşatmış, bir süre sonra kuşatmayı yanlarındaki Bizanslı kumandan Dimitrios’a bırakmıştır.³⁰ Mustafa ve Cüneyd Bey, Edirne’ye doğru harekete geçmiştir. II. Murad, taht savaşı başlatan Mustafa’yı bozguna uğratmak için veziriâzam ve Rumeli beylerbeyi olan Bayezid Paşa’yı görevlendirmiştir. Elini çabuk tutarak Edirne’ye geçen Bayezid Paşa, buradaki ileri gelenler ile görüşmüş ve onların sadakatlerini güvence altına almaya çalışmıştır. Mustafa’nın büyük bir ordu ile geldiğini haber alan Bayezid Paşa, Rumeli’de topladığı askerler ile Mustafa’nın karşısına çıkmıştır. Edirne yakınlarında iki ordu karşı karşıya gelmiştir. Mustafa, savaşın idaresini Aydınolu Cüneyd Bey’e bırakmıştır. Savaşın başlaması ile birlikte Bayezid Paşa’ya ait ordunun bir kısmı saf değiştirerek Mustafa’ya bağlılıklarını sunmuştur. Bu saf değiştirme Bayezid Paşa’nın ordusundaki diğer askerleri de etkilemiş ve askerlerin tamamı Mustafa’ya tabi olduklarını bildirmiştir. Bayezid Paşa, bu durum üzerine bir çıkar yol bulamamış ve o da Mustafa’ya bağlılığını bildirmiştir. Aydınolu Cüneyd Bey, Mustafa’nın karargâhına geldiğinde Bayezid Paşa’nın etrafında tedbirler aldırmıştır. Cüneyd Bey, Mustafa ile Bayezid Paşa’nın akıbetinin ne olacağını görüşmüştür. Mustafa da Cüneyd Bey’in, Bayezid Paşa’ya istediğini yapmasına izin vermiştir. Bunun üzerine Cüneyd

²⁷ Dukas, *a.g.e.*, s. 88.

²⁸ İncalcık, *a.g.m.*, s. 392-393.

²⁹ Halil İncalcık, “Murad II” *TDVİA*, c. 31. Ankara 2020, s. 164-165.

³⁰ Bkz. İncalcık, *a.g.m.*, s. 165. Bu konuda İncalcık, Mustafa’nın isyanı ve Gelibolu Hisar’ını kuşatması ile ilgili Mustafa’nın adı geçen hisarı kuşatmada bıraktığı komutanın Aydınolu Cüneyd Bey olduğunu söylemektedir.

Bey, Bayezid Paşa'yı karargâhtan uzak bir yere götürmüştür. Cüneyd Bey, damadı Abdullah'ı hadım ettirerek kendisini küçük düşürmesinin bedeli olarak Bayezid Paşa'yı öldürmüştür. Cüneyd Bey'in adamları Bayezid Paşa'dan sonra öldürmek üzere Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey'i getirmişler ancak Aydınolu Cüneyd Bey, Hamza Bey'in öldürülmesine engel olmuştur. Hamza Bey, kardeşi Bayezid Paşa'nın öldürülmesinden sonra Cüneyd Bey'e husumet beslemeye başlamıştır.³¹ Cüneyd Bey ile Bayezid Paşa arasındaki kız isteme olayından beri süre gelen çekişme Bayezid Paşa'nın öldürülmesi ile daha kanlı bir boyuta evrilmiştir. Belirttiğimiz gibi Bayezid Paşa, Cüneyd Bey'in kızını kendisine isteyerek bu evlilik ile Osmanlı ve Aydınolu Beyliği arasında belki de bir barış ortamı sağlamaya çalışmış olsa da sonuçları istenilen gibi olmamış ve kanlı bir dizi savaş ve trajik olaya sebebiyet vermiştir.

Cüneyd Bey, Bayezid Paşa'yı öldürdükten sonra Rumeli'de Mustafa'nın karşısında II. Murad'ı destekleyen güç kalmamıştır. Rumeli'de karşısında II. Murad'ı destekçisi kalmayınca Mustafa, Sultan II. Murad'ın Rumeli'deki askerlerinin büyük bir kısmını kendi ordusuna dâhil ettikten sonra Edirne'ye gelmiş ve burada bir Sultan gibi karşılanmıştır. Mustafa, Edirne'ye yerleşmeye başladığında Bizans İmparatoru'nun temsilcileri Bizans İmparatorluğu'na söz verilen toprakları Mustafa'dan istemiştir. Ancak Mustafa bu isteği reddetmiştir. Bunun üzerine Bizans İmparatorluğu'nun temsilcileri, İstanbul'a elleri boş dönmüştür.³²

Mustafa'nın Edirne'de Sultan gibi hareket ettiği dönemde II. Murad Osmanlı Devleti'ni birleştirmeye yönelik hazırlıklar yapmaya başlamıştır. Aydınolu Cüneyd Bey; Edirne'de oturan Mustafa'ya II. Murad'ın tahtın tek sahibi olmak için hazırlıklar yaptığını ve II. Murad'ın hazırlıklarını tamamlamadan önce Mustafa'nın Anadolu'ya geçerek II. Murad'ın üzerine gitmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.³³ 1422 yılında Mustafa, orduları ile birlikte Rumeli'den çıkıp Gelibolu'ya varmış ve Gelibolu'dan da Anadolu'ya geçmiştir. Mustafa Bursa'ya doğru giderken II. Murad Ulubat Gölü'nün ayağındaki köprüden geçişi engellemek için köprüyü yıktırıştır. Bunun üzerine Ulubat Gölü'nün bir yakasında II. Murad diğer bir yakasında da Mustafa kalmıştır.³⁴ İki ordu karargâh kurup birbirlerini yoklarken II. Murad, kendisine hizmet eden Aydınolu Cüneyd Bey'in kardeşi Hamza Bey aracılığıyla Cüneyd Bey'e teklif göndermiştir. Bu teklife göre Aydınolu Cüneyd Bey; Aydınolu Beyliği beyi olacak, beylik babadan oğula devredilecek, II. Murad'ın yeminli dostu olacak, II. Murad'a tabi olarak onun seferlerine asker gönderecek ve çocuklarından birisini II. Murad'ın himayesine verecektir. Hamza Bey, bu teklifi zorlu da olsa Aydınolu Cüneyd Bey'e iletmiştir. Aydınolu Cüneyd Bey, bu teklife kanarak Mustafa'nın safından ayrılmış Aydınolu Beyliği topraklarına doğru yola çıkmıştır. Mustafa, Aydınolu Cüneyd Bey'in II. Murad'ın tarafına geçmiş olma ihtimaline karşı endişeye kapılmış ve kaçmıştır.³⁵ Aşıkpaşazâde'ye göre II. Murad'ın yanında olan Hacı İvaz Paşa, Mustafa'ya bir mektup yazmıştır. Bu mektupta Mustafa'nın saflarında yer alan Rumeli beylerinin II. Murad'ın tarafına geçecekleri yazılmıştır. Mustafa ve Aydınolu Cüneyd Bey, bu mektubu okuyup inanmışlar ve II. Murad ile savaşa girişmeden kaçmışlardır. Mustafa'nın kaçması üzerine onun ordusunda bulunan beyler de birer birer dağılmıştır. Ancak bazı beyler yerlerini terk etmemiş ve II. Murad'a bağlılıklarını bildirmişlerdir. II. Murad'a bağlı beyler Mustafa'nın yanında ayrılıp bağlılık bildirmeye gelen bu beylerin ortadan kaldırılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Hacı İvaz Paşa, II. Murad'a bu beyleri Aydınolu Cüneyd Bey'in kandırdığını söylemiştir. Bunun üzerine bu beyler affedilmiştir.³⁶

³¹ Dukas, *a.g.e.*, s. 103-110.

³² Dukas, *a.g.e.*, s. 110-113.

³³ Dukas, *a.g.e.*, s. 119.

³⁴ İncalcık, *a.g.m.*, s. 165.

³⁵ Dukas, *a.g.e.*, s. 121-126.

³⁶ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s. 100-101.

Aydınoğlu Beyliği'ne gelerek tekrar hâkim olan Aydınoğlu Cüneyd Bey, iktidarını sağlamlaştırmaya çalışmıştır. II. Murad da Osmanlı topraklarına tek başına hâkim olması ile birlikte otoritesini güçlendirmeye yönelik hamleler yapmıştır. Bundan sonra II. Murad, Aydınoğlu Cüneyd Bey'den aralarındaki anlaşma gereği evlatlarından birisini yanına göndermesini istemiştir. Aydınoğlu Cüneyd Bey bunu kabul etmemiştir.³⁷ Bunun üzerine 1425'te II. Murad, Anadolu beylerbeyi Hamza Bey'i, Aydınoğlu Cüneyd Bey'in üzerine sevk etmiştir. Cüneyd Bey'in kızını istemesinin ardından meydana gelen kanlı olayların nihayetinde Hamza Bey'in ağabeyi Bayezid Paşa'nın nasıl öldürüldüğünden yukarıda bahsetmiştik. Hamza Bey bu olaydan sonra Cüneyd Bey'e karşı ağabeyinin intikamı alabilmek için fırsat kollamaya başlamıştır. Hamza Bey'in aradığı bu fırsat Cüneyd Bey'in II. Murad ile yaptığı anlaşmayı uymaması neticesinde ayağına gelmiştir. Bunun üzerine Hamza Bey, II. Murad'dan gelen emir ile birlikte orduyu toplamış ve Aydınoğlu Cüneyd Bey'in üzerine yürümüştür.³⁸ Dukas'a göre II. Murad'ın Aydınoğlu Cüneyd Bey'in üzerine gönderdiği ordunun başında Bayezid Paşa'nın Rum asıllı eniştesi Halil Bey bulunmaktadır. Aydınoğlu Cüneyd Bey'in ordusu, Halil Bey'in komuta ettiği Osmanlı ordusu ile savaşa tutuşmuştur. Bu savaşın neticesinde Aydınoğlu Cüneyd Bey'in oğlu Kurt Hasan, esir düşmüş ve Aydınoğlu Cüneyd Bey, İpsili Kalesi'ne kaçmıştır. Aydınoğlu Cüneyd Bey'in oğlu Kurt Hasan ve II. Murad'ın hizmetinde olan kardeşi Hamza Bey, Gelibolu'ya gönderilerek hapsedilmiştir. Aydınoğlu Cüneyd Bey'in kaçmış olduğunu öğrenen Sultan II. Murad, bu duruma hiddetlenmiş ve Halil Bey yerine Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey'i ordu komutanı olarak atamıştır. Hamza Bey, İpsili Kalesi'ne sığınan Aydınoğlu Cüneyd Bey'i kuşatmıştır. Cenevizlilerin Osmanlılar'a denizden yaptıkları yardım ile Cüneyd Bey, iyice köşeye sıkışmış, daha fazla dayanamayacağını anlamış ve kuşatma kumandanı Halil Bey'e elçi göndererek teslim şartlarını görüşmüştür. Cüneyd Bey, kendisinin idam edilmeden Sultan II. Murad'a gönderilmesi kaydıyla Halil Bey'e teslim olacağını bildirmiştir. Halil Bey de Cüneyd Bey'den gelen bu teklifi kabul ederek yeminli teminat vermiştir. Kendisine verilen yeminli teminata güvenen Aydınoğlu Cüneyd Bey ve kardeşi Bayezid, kaleden çıkarak teslim olmuşlardır. Fakat Hamza Bey kardeşi Bayezid Paşa'yı öldüren Cüneyd Bey ve Cüneyd Bey'in kardeşi Bayezid'i öldürmüştür. Hamza Bey bununla da yetinmeyip Cüneyd Bey'in neslinden gelen herkesi ortadan kaldırmıştır. Cüneyd Bey'in öldürüldüğünü öğrenen Sultan II. Murad da Gelibolu'da Cüneyd Bey'in oğlu Kurt Hasan ve Cüneyd Bey'in kardeşi Hamza'yı öldürmüştür.³⁹ Aşıkpaşazâde'ye göre; Cüneyd Bey'in oğlu Kurt Hasan kuşatma ordusunun elinde tutulmaktaydı. Aydınoğlu Cüneyd Bey teslim olduğunda önce Kurt Hasan'ı babasının gözleri önünde öldürmüş daha sonra da Cüneyd Bey'i öldürmüşlerdir. Bunun üzerine kale teslim olmak zorunda kalmıştır (1426).⁴⁰

1405-1406 Cüneyd Bey'in Aydınoğlu Beyliği tahtına geçmesi ile başlayan ve 1426'da Sultan II. Murad'ın ve Anadolu beylerbeyi Hamza Bey'in Aydınoğlu Cüneyd'i mağlup ederek onu öldürmesi ile sonuçlanan olaylar zincirinin bir bölümünde evlilik ilişkisinin siyasî çekişmeleri ne derece etkilediğine tanık olmaktayız. Burada Bayezid Paşa, Cüneyd Bey'in kızıyla evlenerek siyasî anlamda nüfuz elde etmek istemiştir. Cüneyd Bey ise kendisinden daha aşağıda gördüğü Bayezid Paşa'ya kızını vermeyip kölesi Abdullah ile kızını evlendirerek Bayezid Paşa'yı itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Bu durum siyasî olarak Aydınoğlu Beyliği'nin kendisini Osmanlı Devleti'ne denk ve onun kadar güçlü gördüğünü düşündürmektedir. İkincisi bu evlilik ilişkisinin sosyal anlamda bazı sonuçları da ortaya çıkardığı söylenebilir. Öncelikle Cüneyd Bey'in, Bayezid Paşa'nın Türk olmamasını vurgulayarak kölesi Abdullah ile eş tuttuğunu ve kendisinin daha soylu olduğunu ön plana çıkardığını söyleyebiliriz. Cüneyd Bey, kızını, kölesi

³⁷ Dukas, *a.g.e.*, s. 133.

³⁸ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s. 109-110.

³⁹ Dukas, *a.g.e.*, s. 133-137.

⁴⁰ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s. 110-111.

Abdullah ile evlendirerek Osmanlı Devleti'ne bir anlamda siyasî mesaj da vermektedir. Bu mesaj belirttiğimiz gibi Cüneyd Bey'in, Osmanlı Devleti'nin hanedanı ile Aydınolu Beyliği'nin hanedanını denk gördüğü, adeta “siz bir hanedan devletiyse, biz de bir hanedan devletiyiz, siyaseten ve soyca eşitiz” demeye getirdiği şekilde yorumlanabilir.

SONUÇ

Aydınolu Cüneyd Bey, yiğit, yaptığı işe özen gösteren, askeri zekâsı yüksek bir kimse olarak karşımıza çıkmaktadır. Cüneyd Bey, Aydınolu Beyliği'nin idaresini eline geçirdikten sonra hâkimiyetini koruyabilmek için Osmanlı ile gerek siyasî gerek askeri mücadele içinde olmuştur. Cüneyd Bey'in Osmanlı ile bu mücadelesini etkileyen bir diğer sebep de Bayezid Paşa'nın Cüneyd Bey'in kızını istemesi ile başlayan felaketler silsilesidir. Bayezid Paşa, Osmanlı tarafından satın alınmış ve sarayda eğitim görerek büyütülmüş bir devlet adamıdır. Bayezid Paşa, sert mizacı, otoriter duruşu ve tedbirli hareketleri ile ön plana çıkmıştır. Bayezid Paşa Osmanlı Devleti'nde Padişah'tan sonra gelen adam konumuna yükseldiğinde bu konumda tutunabilmek ve Osmanlı Devleti içinde kendi küçük hanedanlığını kurabilmek için Anadolu'da soylu ve güçlü hanedanlar ile evlilik yoluyla bağ kurmaktan geçtiğini düşünmüş olabilir. O hem Osmanlı içinde konumunu güçlendirmek hem de diğer beyliklerin nezdinde kendisini kabul ettirebilmek için Cüneyd Bey'in kızı ile evlenmek istemiş olabilir. Cüneyd Bey, onun niyetini anlamış ve kendisi ile denk görmediği Bayezid Paşa ile kızını evlendirmek yerine kendi azat ettiği kölesi Abdullah ile evlendirmiştir. Cüneyd Bey kızını Abdullah ile evlendirerek Bayezid Paşa'nın kendisi ile değil Abdullah ile denk olabileceğini hatta ondan da aşağıda bir statüde olabileceği mesajını vermek istemiş olabilir. Abdullah ise Cüneyd Bey'in damadı olarak Nif Kalesi komutanı olmuş ve daha sonra bu evlilik yüzünden başına talihsiz olaylar gelmiştir. Cüneyd Bey'in bu evliliği kabul etmemesi ve kızını Abdullah ile evlendirmesi üzerine Bayezid Paşa hakarete uğradığını düşünerek intikamının bir parçası olarak Abdullah'ı hadım ettirmiş olabilir. Abdullah'ın hadım edilmesi üzerine Cüneyd Bey bunun kendisine yapılmış bir misilleme, bir hakaret olduğunu düşünmüş ve aradaki düşmanlığın iyice gün yüzüne çıkmasıyla fırsatını bulduğunda Bayezid Paşa'yı öldürtmüştür. Ancak bu kanlı hesaplaşmaların sonucunda Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey, Cüneyd Bey ve tüm ailesini ortadan kaldırarak kardeşinin intikamını almıştır. Cüneyd Bey ve ailesinin tamamen ortadan kaldırılması ile birlikte onur, gurur, kin, nefret, intikam ve açık düşmanlık duygularına dönüşen bir kız isteme ve bir evlilik olayı rövanşist bir hâl almış ve maalesef adeta bir kan davası ile kapatılmış ve Aydınolu Beyliği de sona ermiştir.

Görüldüğü gibi tarih bazen çok sıradan olayların, büyük olaylara sebep olabileceği, hiç umulmayan sonuçlar doğurmuştur. Gerçekten de insanoğlunun temel duygu ve dürtüleri değişmese de dönemden döneme bazı durumların algılanışı değişebilmiştir. İnsan davranışlarının anlaşılmasında inancın, kültürün ve tabii ki zamanın önemli etkileri vardır. Bir mikro tarih çalışması olarak ele aldığımız evlilik olayı da hem insanı anlamak için olayların meydana geldiği tarihsel koşulların, kendi çağının anlaşılması hem de şimdinin insanı olarak bize yanlış yönetilen duyguların ve siyasetin her zaman insanın nasıl mahvına sebep olabileceği gibi mesajlar verebilmektedir.

Kaynakça

- Akın, H. (1968). *Aydinoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara.
- Alexander, C. (2014). *Akhilleus'u Öldüren Savaş İlyada'nın Gerçek Hikayesi*, (Çev. ve Haz.: S. Lim), İstanbul.
- Aşıkpaşazâde. (2020). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (Çev.: ve Haz.: H. N. Atsız), İstanbul.
- Dağdeviren, H. C.(2021). "Hö'e-lün'ün Soyu: Cengiz Han", *Başlangıçtan Günümüze Türk Tarihinde Kadın*, (Ed. Hasan Doğan), Ankara(2021).
- Dukas. (2020). İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği, (Çev.: ve Haz.: V. Mirmiroğlu), İstanbul.
- Dündar, S. O. (2021). *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Evlilik*, İstanbul.
- Emecen, F. (1993). "Cüneyd Bey", *TDVİA*, C. 8, 122.
- Haykıran, K. R. (2019). *Aydinoğulları Tarihi Üzerine Yazılar*, İstanbul.
- İnalcık, H. (2003). "Mehmed I", *TDVİA*, C. 28, 392-393.
- İnalcık, H.(2020). "Murad II" *TDVİA*, C. 31, 164-165.
- Merçil, E.(1991). "Aydinoğulları", *TDVİA*, C. 4, 239-241.
- Roberts, J. M. (2015). *Avrupa Tarihi*, (Çev. ve Haz.: F. Aytuna), İstanbul.
- Taneri, A. (1992). "Bayezid Paşa", *TDVİA*, C. 5, 243.
- Turan, O. (2016). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul.